

Protocol voor monitoring en toetsing schelpdierwateren

Vastgesteld in Programmateam Water op 17 september 2015

1. Inleiding

Dit protocol geeft uitwerking aan de wijze waarop de monitoring en toetsing van schelpdierwateren dient plaats te vinden in het kader van het Besluit kwaliteitsdoelstellingen en monitoring water 2009 (Bkmw 2009). Het Bkmw 2009 vormt de nationale implementatie van de kwaliteitsdoelstellingen van de Europese kaderrichtlijn water¹ (KRW). Het protocol voor monitoring en toetsing van schelpdierwateren is onderdeel van het totale pakket aan ondersteunende KRW-instrumenten voor de monitoring (richtlijnen, protocollen), zoals vastgelegd in het Besluit vaststelling monitoringsprogramma kaderrichtlijn water.

De Europese Schelpdierwaterrichtlijn (2006/113/EG) is op 22 december 2013 ingetrokken. Deze Europese richtlijn had betrekking op door lidstaten aangewezen kust- en brakke wateren die bescherming of verbetering behoeven om geschikt te zijn voor het leven en de groei van schelpdieren, voor het bereiken van een goede schelpdierwaterkwaliteit met het oog op het garanderen van een goede kwaliteit van voor menselijke consumptie bestemde schelpdierproducten. Het intrekken van de Schelpdierwaterrichtlijn vloeit voort uit het van kracht worden van de KRW in 2000. In artikel 4, negende lid, van de KRW is bepaald dat de lidstaten bij de implementatie van de KRW de wateren hetzelfde beschermingsniveau moeten bieden als de bestaande Gemeenschapswetgeving, zoals de Schelpdierwaterrichtlijn. In de toelichting op het wijzingsbesluit Bkmw 2009 is naar aanleiding daarvan in paragraaf 4.2 het volgende vermeld:

- ook in de toekomst worden in de stroomgebiedbeheerplannen (die onderdeel zijn van het nationale waterplan) nog steeds oppervlaktewaterlichamen als schelpdierwateren aangewezen;
- voor deze schelpdierwateren geldt als bijzondere milieukwaliteitseis dat schelpdieren vrij moeten zijn van bacteriële besmetting die via consumptie risico's met zich meebrengt in een mate die schadelijk kan zijn voor de volksgezondheid;
- voor het overige worden voor de schelpdierwateren geen specifieke milieukwaliteitseisen meer gesteld omdat het algemene beschermingsniveau dat voor fysisch-chemische parameters door Bkmw 2009 wordt geboden gelijkwaardig is aan het specifieke beschermingsniveau dat door de Schelpdierwaterrichtlijn werd geboden;
- in het kader van de monitoring worden indicatoren opgenomen die concretiseren wanneer sprake is van bacteriologische besmetting.

In de toelichting is verduidelijkt dat met de term 'bacteriële besmetting' maximaal ruimte wordt geboden voor afstemming op de monitoring voor andere doeleinden, zoals de monitoring ten behoeve van de Europese verordening inzake controles van producten van dierlijke oorsprong die bestemd zijn voor menselijke consumptie². Het Ministerie van VWS is verantwoordelijk voor deze controles. Betreffende controles op schelpdieren (levende tweekleppige weekdieren) hebben eveneens betrekking op het vaststellen van bacteriële besmetting. Bij de controles wordt de concentratie *E. coli* in schelpdiervlees en –vocht gemeten. *E. coli* is een indicator voor de aanwezigheid van ziekteverwekkende bacteriën. Uit schelpdierwateren met een concentratie *E. coli* die lager is dan 230 kve per 100 gram schelpdiervlees en –vocht mogen schelpdieren voor directe menselijke consumptie worden verzameld.

Dit protocol bevat aanwijzingen voor de te monitoren parameters, de meetlocaties, de meetfrequentie en de overige eisen die aan de monitoring worden gesteld. Het protocol beschrijft tevens op welke wijze wordt getoetst aan de milieukwaliteitseis uit het Bkmw 2009.

¹ Richtlijn 2000/60/EG van het Europees Parlement en de Raad van 23 oktober 2000 tot vaststelling van een kader voor communautaire maatregelen betreffende het waterbeleid (PbEG 2000, 327)

² Verordening (EG Nr. 854/2004 van het Europees Parlement en de Raad van 29 april 2004 houdende vaststelling van specifieke voorschriften voor de organisatie van de officiële controles van voor menselijke consumptie bestemde producten van dierlijke oorsprong.

Gehanteerde uitgangspunten en randvoorwaarden

Bij het opstellen van het protocol zijn de volgende uitgangspunten en randvoorwaarden gehanteerd:

- Het protocol is gericht op voortzetting van het beschermingsniveau van schelpdierwateren onder de Schelpdierwaterrichtlijn.
- Het sluit zoveel mogelijk aan op de huidige praktijk van controles door de NVWA.
- Het geeft aan wat minimaal nodig is voor een gedegen toetsing aan de milieukwaliteitseis, maar laat voor de verdere invulling maatwerk toe.
- Het sluit aan bij de zesjarige KRW-planperiodes.

Uitvoering

Het protocol richt zich tot de waterbeheerder, met name tot Rijkswaterstaat als de beheerder van de schelpdierwateren die in het Nationaal Waterplan zijn aangewezen. De waterbeheerder is als eerste verantwoordelijk voor de monitoring en toetsing en voor het nemen van maatregelen ter verbetering van de waterkwaliteit indien geconstateerd wordt dat sprake is van een bacteriële besmetting. De NVWA voert op grond van de Warenwet controles uit op de producten van dierlijke oorsprong en beschikt op dit vlak over de benodigde specifieke kennis en ervaring. De waterbeheerder wordt daarom geadviseerd voor de monitoring gebruik te maken van de gegevens die NVWA verzamelt. Hierover kunnen beide partijen onderlinge afspraken maken.

2. Nadere uitwerking

2.1. Op welke parameters wordt gemonitord?

Schelpdieren kunnen micro-organismen accumuleren die een risico voor de volksgezondheid vormen. Om vast te stellen of sprake is van een bacteriële besmetting als gevolg van faecale verontreiniging wordt minimaal gemonitord op de parameter *E.coli*. Daarnaast kunnen in een bepaald schelpdierwater (eventueel tijdelijk) andere parameters worden meegenomen die een aanwijzing vormen voor een gezondheidsrisico bij consumptie van de schelpdieren. Het kan daarbij gaan om andere parameters die een indicatie vormen voor bacteriële besmetting van de schelpdieren of om parameters die wijzen op de aanwezigheid van andere micro-organismen. Een voorbeeld van de laatste categorie is de meting van saxitoxines. Saxitoxines zijn krachtige neurotoxines die worden gevormd in bepaalde soorten dinoflagellaten (microscopische algen). Schelpdieren die zich met deze algen voeden, concentreren het toxine zodat het consumeren van de schelpdieren gezondheidsrisico's met zich meebrengt.

2.2. Meetlocaties en - frequenties

Monitoring vindt plaats in de (delen van de) schelpdierwateren die in bijlage 1 van de Warenwetregeling levende tweekleppige weekdieren³ als productiegebied zijn aangewezen. Deze productiegebieden worden ingedeeld volgens het niveau van faecale verontreiniging. Voor de productiegebieden wordt een meetprogramma opgezet. Bij de geografische spreiding van meetlocaties wordt rekening gehouden met de ligging van verontreinigingsbronnen, de locaties waar de schelpdieren (vooral) worden verzameld en met hydromorfologische factoren zoals stromingspatronen. De metingen richten zich op de soorten die voor consumptie worden verzameld (mosselen, oesters, etc.).

De meetfrequentie van *E.coli* dient in elk productiegebied minimaal eens per drie maanden te zijn. Indien het risico van overschrijding van de milieukwaliteitseis relatief groot is, kan er in periodes met hoge activiteit van het verzamelen van schelpdieren reden zijn om de meetfrequentie te verhogen.

Als uit de monitoring blijkt dat de kwaliteit van de schelpdieren met oog op aanwezigheid van *E.coli* aanzienlijk beter is dan de milieukwaliteitseis, kan de meetfrequentie worden verlaagd. Wanneer er geen enkele verontreiniging of geen enkel gevaar voor achteruitgang van deze kwaliteit is, kan de waterbeheerder besluiten dat er geen monitoring hoeft plaats te vinden.

³ Regeling van de Minister van Volksgezondheid, Welzijn en Sport van 19 februari 2014, kenmerk 189445-116147-WJZ, houdende vaststelling van een regeling met betrekking tot de productiegebieden voor levende tweekleppige weekdieren

2.3. Toetsing

Via toetsing wordt vastgesteld of sprake is van structurele bacteriële besmettingen die de functie van het gebied als schelpdierwater verhinderen. Hiertoe wordt per meetlocatie de meetreeks van *E.coli* over een periode van drie jaar getoetst. Uitgaande van de meetfrequentie van *E.coli* van minimaal eens per drie maanden is er sprake van overschrijding van de milieukwaliteitseis als minder dan 75% van de meetresultaten lager ligt dan 230 kve *E.coli* per 100 gram schelpdiervlees en –vocht.

Als een lagere meetfrequentie is gehanteerd dan eens per drie maanden (zie 2.2.) betekent elke overschrijding van de genoemde waarde van 230 kve *E.coli* per 100 gram in de beschouwde periode van drie jaar dat sprake is van overschrijding van de milieukwaliteitseis.

Bij overschrijding van de milieukwaliteitseis is de waterbeheerder aan zet. De waterbeheerder stelt vast wat de bron is van de bacteriële besmetting. Hiervoor kan het nodig zijn om aanvullende metingen te doen, bijvoorbeeld metingen op extra meetlocaties of op extra parameters. De waterbeheerder neemt bij overschrijding van de milieukwaliteitseis maatregelen die erop gericht zijn de besmettingsbron weg te nemen of voldoende te reduceren.